

כתבו התוס', כשחל תשעה באב להיות ביום חמישי – מותר לכבס ולספר מחצות ואילך מפני כבוד השבת, שאין להמתין עד ערב שבת מפני טורח השבת. והבית-יוסף תמה על דבריהם (וע' בשפת אמת ישוב התמיהה). וכן הכרעת הפוסקים שאין להקל. ובליילה לכאורה נראה שיש להקל אם למחר הוא טרוד בטרדת השבת.

ג. תשעה באב שחל להיות בשבת, וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת – אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו. (וצריך להפסיק מבעוד יום, קודם השקיעה).
 א. דברים שבצנעה – לדעת השו"ע (תקנה, יט) מותר, והרמ"א הביא שיש אוסרים בשבת תשעה באב, ושכן המנהג. ויש מתירים תשמיש המטה בלילה (ע' משנ"ב שם).
 ב. יש אוסרים ללמוד תורה בתשעה באב שחל להיות בשבת אלא דברים המותרים ללמוד בתשעה באב [ולא התירו אלא באכילה ושתיה משום מצות עונג שבת], ואף בשבת ערב תשעה באב, מחצות היום (ע' רמ"א תקנה, ב; קיצור שלחן ערוך). והכרעת המשנה-ברורה להקל בזה.

דף ל

לה. א. ערב תשעה באב – אלו מנהגי אבלות וצער נוהגים בו?
 ב. מה דין תלמוד תורה ועשיית מלאכה בתשעה באב?
 ג. מה דין כפיית המטה בתשעה באב?

א. שנינו: ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין. רשב"ג אומר: ישנה. אמר רבי יהודה: לא שנו אלא משש ולמעלה. ואמר רב יהודה: לא שנו אלא בסעודה המפסקת – ושניהם לקולא; אינו אסור אלא לאחר שש ובסעודה שמפסיק בה. [תניא כלשנא קמא ותניא כלשנא בתרא].
 כיצד ישנה – אמר רבי יהודה: אם היה רגיל לאכול שני תבשילין – יאכל מין אחד, ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם – סועד בחמשה. וממעט בבשר ויין – היה רגיל לאכול ליטרא בשר – יאכל חצי ליטרא, היה רגיל לשתות לוג יין – ישתה חצי לוג. ואם אינו רגיל כל עיקר – אסור. רשב"ג אומר: אם היה רגיל לאכול צנון או מליח אחר סעודתו – הרשות בידו.

אף על פי שנוקטים כדברי רשב"ג, מצוה להתנהג בפרישות (עפ"י ראבי"ה), וכן כתב הרמ"א (תקנה) שימעט ממה שרגיל לשתות, ולא יאכל אחר סעודתו צנון ומליח, דברים שנוהג בהם בשאר פעמים.

כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ. רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: כל שעה שמותר לאכול בשר (רש"י כתב שאין גורסים 'בשר'. וכן הגיה הגר"א) מותר לרחוץ. אף על פי שאסור בבשר ויין, אוכל הוא בשר מליח, היינו אחר שנים שלשה ימים משנשחט, ושותה יין מגתו [כל זמן שהוא תוסס – שלשה ימים].

כתבו ראשונים (כאן ובמו"ק כג) שעתה נהגו לאסור אף באלו, כיון שאנו רגילים לאכלם בשאר ימים. וכן המנהג.

אמר רב יהודה אמר: כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי, ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכיריים (מקום מנוול שבבית) ואוכל ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו.

נהגו לישוב על גבי קרקע בסעודה המפסקת, ואין צריך לחלוץ מנעליו. יש נוהגים לאכול ביצים קשות, שהן מאכל אבלים. ויש שמטבילים פת באפר ואוכלים (עפ"י או"ח תקנב, ה-ז).

ב. בתשעה באב אסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות כמשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות, ותינוקות של בית רבן בטלים בו – משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב. אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות (שכיון שאינו יודע יש לו צער) ושונה במקום שאינו רגיל לשנות. רבי יהודה אומר: אף אינו קורא ושונה באלו.

א. כתבו הפוסקים שאין לישא וליתן בהלכה אף בהלכות המותרות (עפ"י שו"ת מהרי"ל רכט. וכתב בלשון 'אפשר' [ונראה מדבריו שכונתו כשנושא ונותן עם אחרים, ע"ש]. ואילו המג"א (תקנד סק"ד) כתב בשמו לאסור בודאי.

עוד כתב מהרי"ל שם שלימוד בעיון ודאי מותר שהרי יש לו צער בלימוד. ואולם הט"ז (שם סק"ב) כתב לאסור כי שמח הוא לאחר שנתיישרו קושיותיו. וכן הביא המשנ"ב. וצ"ע שלא הזכירו כלל מדברי מהרי"ל. ב. הכריעו הפוסקים שהאיסור ללמד תשב"ר אינו רק משום המלמד אלא גם משום הקטנים עצמם, הלכך כל שהגיע קטן לחינוך אבילות [כבן ז' ח'] יש לחנכו בדיני אבילות ולא ילמד בתשעה באב כי אם בדברים הרעים. ובפרט כשהוא בן י"ב (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א רכד; באור הלכה תקנד, א).

ג. יש מן הפוסקים שכתבו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות היום אלא בדברים המותרים בתשעה באב. ויש מקלים.

מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב – עושים, מקום שנהגו שלא לעשות – אין עושים. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רשב"ג אומר: לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם. [אבל לחכמים, אין אדם רשאי לעשות עצמו ת"ח לענין זה, משום יוהרא. ורשב"ג סובר שאין בזה חשש, שהרואה אומר צא וראה כמה בטלנים ישנם בשוק. (עפ"י פסחים נד)].

רבי עקיבא אומר: כל העושה מלאכה בתשעה באב (אף במקומות שנהגו התר, ואף לאחר חצות. פוסקים) אינו רואה סימן ברכה לעולם (מאותה מלאכה. מפרשים). וחכמים אומרים: כל העושה מלאכה בט"ב ואינו מתאבל על ירושלים – אינו רואה בשמחתה. וכל המתאבל על ירושלים – זוכה ורואה בשמחתה.

א. עתה נהגו בכל מקום שלא לעשות מלאכה (עפ"י ראבי"ה ועוד). ונהגו להחמיר רק עד חצות, אבל לאחר חצות מותר. ומלאכה שאין בה שיהוי, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה – מותרת כל היום (עפ"י רמ"א או"ח תקנד, כב). ומה שאמרו אין רואה סימן ברכה, היינו דוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות (עפ"י משנ"ב שם ס"ק מט).

ב. דבר האבד – מותר בכל מקום. וכן לעשות מלאכה על ידי נכרי [שלא בפרסום לרבים], מותר. (עפ"י שו"ת הרשב"א; רוקח; שו"ע תקנד, כב).

ג. ליל תשעה באב; רש"י (לעיל יג) כתב שמותר אבל אין מפרסמים הדבר, ואילו המגן-אברהם (תקנד סק"ג) ושאר פוסקים כתבו לאסור [במקום שנהגו שלא לעשות]. ואינו דומה לשאר תעניות ציבור שאין איסור אלא ביום משום אסיפת העם.

ג. רבי יהודה מחייב בכפיית המטה – במי שיכול, להוציא עוברות ומניקות וכד', ולא הודו לו חכמים. ואמרו בברייתא: מודים חכמים בשיכול. ופירשו מחלוקתם בכפיית שאר המטות שבבית, מלבד מטתו. אמר רבא: הלכה כתנא של משנתנו, שלא הודו לו חכמים כל עיקר, ואין צריך לכפות המטה.

דפים ל – לא

לו. על שום מה היה חמשה עשר באב יום טוב גדול בישראל?

לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהם בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולים וחולות בכרמים ואומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה... –
 יום הכפורים – משום שהוא יום סליחה ומחילה, ובו ניתנו לוחות אחרונות. חמשה עשר באב – ניתנו בו חמשה טעמים:
 רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה (דרשו זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד – דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה); –
 רב יוסף אמר רב נחמן: יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל (לאחר מעשה פילגש בגבעה. ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לאשה... – ממנו ולא מבנינו); –
 רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר; –
 עולא אמר: יום שביטל הושע בן אלה פרודאות (= שומרים) שהושיב ירבעם, והתיר לבני עמו לעלות לירושלים לבית המקדש; –
 רב מתנה אמר: יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה; –
 רבה ורב יוסף אמרו שניהם: יום שפסקו מלכרות עצים למערכה (שמאז תשש כחה של חמה ואין העצים יבשים לגמרי וחוששים לתולעת), וקראו לו 'יום תבר מגל'.
 יש מי שצדד על פי השערה, שהמחולות בכרמים היו נעשים למחרת יום הכפורים ולא בו ביום ממש (ע' בעיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' ט).